

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

11 ЖИЛД, 8 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 11, НОМЕР 8

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 11, ISSUE 8

ТОШКЕНТ-2026

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№8 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2026-8>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Yosuke Shamoto
yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)
Umarxanova Dildora Sharipxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nematov Jo'rabek Nematilloevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xusanov Ozod Tillabayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Selimanova Svetlana Mixaylovna
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Peshkova Xristina Vyacheslovovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
Sung Un Lee
yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ruziyev Rustam Jabborovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Borotov Mirodiljon Xomudjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Shomuxamedova Zamira Shoislamovna
yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)
Ahmad Issa Altweissi
yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)
Mexmonov Kambariddin Miradxanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ҲУҚУҚРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.
Kanton Federal sud markazi (AQSH)
Borut Strazisar
Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Gasanov Mixail Yuriyevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Sattorova Gulnoza Djurakulovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Denisov Gleb
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Axadov Sobirjon Murodovich

JANGOVR SPORT MUHITIDA KRIMINAL SUBMADANIYATNING SHAKLLANISHI, SABABLARI HAMDA XAVF-XATARLARI.....5

2. Хуррамова Адолат Баходир кизи

“ХУҚУҚИЙ МАНФААТ” АТАМАСИНИНГ ГЕНЕЗИСИ ВА ЭВОЛЮЦИЯСИ: МАҲАЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....12

3. Xojimuhamedova Dilbar Rixsiboyevna

ADLIYA XODIMINING KASBIY KOMPETENSIYALARIDA MUOMALA MADANIYATI....24

4. Shermatov Elyor

SUV KADASTR AXBOROTI VA UNI HUQUQIY REJIMI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARTIBGA SOLISH MASALALARI.....31

5. Mamarasulov Doston Rustam o‘g‘li

NOMULKIY XUSUSIYATGA EGA IJRO HUJJATLARI: TUSHUNCHA VA TURLARI, MAJBURIY IJRO ETISH CHORALARINI AMALGA OSHIRISHNING UMUMIY SHARTLARI.....38

6. Ҳамидов Нурмуҳаммад Ориф ўғли

СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ВА УНДАН ФОЙДАЛАНИБ ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАНЛИК УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИККА ОИД АЙРИМ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ.....45

7. Курбанов Маъруфжон Мамадаминвич

АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА ТАБИАТДАН ФОЙДАЛАНИШ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МУАММОЛАРИ.....54

8. Mirxamidov Mirmansur Mirshaxidovich

UYUSHGAN JINOYATCHILIKNING TUSHUNCHASI, MOHIYATI HAMDA KRIMINOLOGIK VA HUQUQIY JIHATLARI.....62

9. Primov Baxtiyor Olim o‘g‘li

AYRIM XORIJIY DAVLATLAR JINOYAT QONUNCHILIGIDA KRIPTO-AKTIVLARGA OID JINOIY QILMISHLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI.....69

10. Тўхтаев Фирдавс Мустафокул ўғли

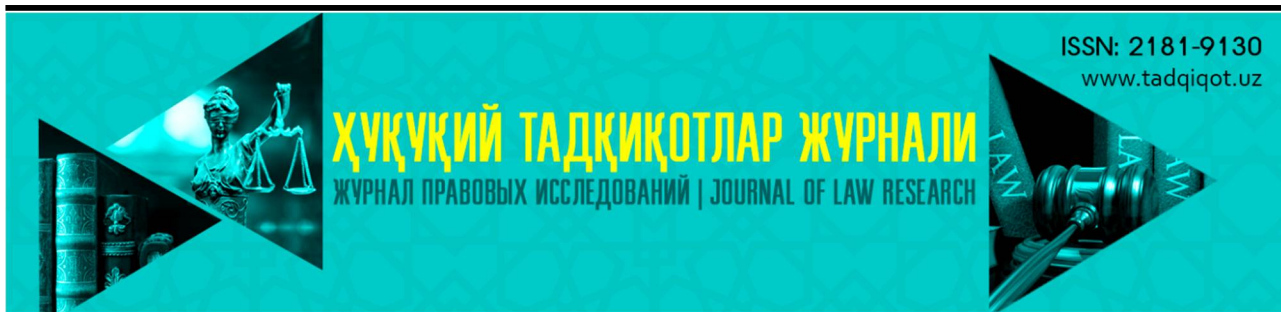
ЭКСТРЕМИЗМНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ИЖТИМОИЙ ХАВФИ.....81

11. Тўраев Эшон Амиджонович

ЁШЛАР ЎРТАСИДАГИ УЮШГАН ЖИНОИЙ ГУРУҲЛАР ФАОЛИЯТИНИ ФОШ ЭТИШНИНГ ХАЛҚАРО-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ТРАНСМИЛЛИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....90

12. Муродов Бахтиёржон Баходирович, Омонов Зафаржон Рахмоналиевич

ИШНИ СУДГА ҚАДАР ЮРИТИШДА СУД НАЗОРАТИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ПРОЦЕССУАЛ ЧЕГАРАЛАРИ.....101

12.00.02-КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

Xojimuhamedova Dilbar Rixsiboyevna,
Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini
oshirish instituti katta o'qituvchisi
E-mail: d.xojimuhamedova@mail.ru

ADLIYA XODIMINING KASBIY KOMPETENSIYALARIDA MUOMALA MADANIYATI

For citation: Khojimuhamedova Dilbar Rikhsiboevna. THE CULTURE OF INTERACTION WITHIN THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF A JUSTICE SYSTEM OFFICIAL. Journal of Law Research. 2026, 11 vol., issue 8.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23067393>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada adliya xodimlarining kasbiy kompetensiyalarida muomala madaniyatining o'рни va ahamiyati tahlil qilingan. Unda psixologik kompetensiyaning kognitiv, emotsional, xulq-atvor va refleksiv komponentlari, shuningdek, kommunikativ ko'nikmalar, empatiya, emotsional intellekt va stressga chidamlilik masalalari yoritilgan. Adliya xodimining fuqarolar bilan samarali muloqot qilishi, huquqiy ma'lumotlarni tushunarli yetkazishi, nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etishi hamda xizmat etikasi talablariga rioya qilishi muomala madaniyatining muhim ko'rsatkichlari sifatida asoslangan. Shuningdek, kommunikativ treninglar, rolli o'yinlar, psixologik diagnostika, konfliktologik keyslar, stress-menejment va kasbiy refleksiya orqali mazkur kompetensiyalarni rivojlantirishning amaliy mexanizmlari ochib berilgan. Bu yondashuv xizmat sifati va aholi ishonchini oshiradi.

Kalit so'zlar: adliya, xodim, kasb, kompetensiya, muomala, madaniyat, qonun, davlat.

Хожимухамедова Дильбар Рихсбиевна,
Старший преподаватель Института переподготовки и
повышения квалификации юридических кадров
E-mail: d.xojimuhamedova@mail.ru

КУЛЬТУРА ОБРАЩЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СОТРУДНИКА ПРАВОСУДИЯ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются роль и значение культуры общения в системе профессиональных компетенций работников органов юстиции. Рассматриваются когнитивный, эмоциональный, поведенческий и рефлексивный компоненты психологической компетентности, а также коммуникативные навыки, эмпатия, эмоциональный интеллект и стрессоустойчивость. Обосновывается, что способность работника юстиции эффективно взаимодействовать с гражданами, доступно и понятно разъяснять правовую информацию, конструктивно разрешать конфликтные ситуации и соблюдать требования профессиональной этики является

важным показателем культуры общения. Особое внимание уделяется практическим механизмам развития указанных компетенций посредством коммуникативных тренингов, ролевых игр, психологической диагностики, практических кейсов по конфликтологии, стресс-менеджмента и профессиональной рефлексии. Отмечается, что систематическое развитие психологической компетентности и культуры общения способствует повышению качества юридических услуг, профессиональной устойчивости работников, уровня доверия граждан и положительного имиджа органов юстиции.

Ключевые слова: правосудие, работник, профессия, компетентность, поведение, культура, закон, государство.

Khojimuhamedova Dilbar Rikhsiboevna,

Senior Lecturer at the Training institute for lawyers
under the Ministry of Justice

E-mail: d.xojimuhamedova@mail.ru

THE CULTURE OF INTERACTION WITHIN THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF A JUSTICE SYSTEM OFFICIAL

ANNOTATION

This article analyzes the role and significance of communication culture within the professional competencies of justice officials. It examines the cognitive, emotional, behavioral, and reflexive components of psychological competence, as well as communication skills, empathy, emotional intelligence, and stress resilience. The article substantiates that the ability of justice officials to communicate effectively with citizens, explain legal information clearly and comprehensibly, resolve conflict situations constructively, and comply with professional ethics requirements represents an important indicator of communication culture. Particular attention is paid to practical mechanisms for developing these competencies through communication training, role-playing exercises, psychological assessment, practical conflictology cases, stress-management techniques, and professional reflection. The article emphasizes that systematic development of psychological competence and communication culture contributes to improving the quality of legal services, strengthening professional resilience, increasing public trust, and enhancing the positive image of justice authorities and institutions.

Keywords: justice, employee, profession, competence, behavior, culture, law, state.

Huquqiy demokratik davlat barpo etish sharoitida adliya organlari faoliyatining samaradorligi nafaqat xodimlarning huquqiy bilimlari, balki ularning psixologik tayyorgarligi va muomala madaniyatiga ham bevosita bog'liq. Adliya xodimi aholi, davlat tashkilotlari va fuqarolik jamiyati institutlari bilan doimiy muloqotda bo'lgani uchun uning kasbiy faoliyatida psixologik kompetensiyalar muhim o'rin tutadi. Muomala madaniyati insonparvarlik, hurmat, xolislik, bag'rikenglik va emotsional barqarorlik kabi shaxsiy sifatlarni namoyon etadi hamda fuqarolarning davlat idoralariga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Adliya organlari va muassasalari xodimlarining professional faoliyatida psixologik kompetensiya ko'nikmalarining rivojlanganligi ularning malaka va amaliy ko'nikmalari bilan chambarchas bog'liq. Bu holat xodimning professional muvaffaqiyatiga va salomatligining sifat ko'rsatkichiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, "inson-inson" yo'nalishidagi faoliyatda bu ko'nikmalarining ahamiyati ortadi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, kasbiy faoliyatida yuqori natijalarga erishgan shaxslar, odatda, psixologik kompetensiya ko'nikmalarining yuqori darajasiga ega bo'ladilar.

Psixologik kompetensiya - shaxsning kasbiy faoliyatida uchraydigan muayyan muammolarni hal etishda yordam beradigan, kasbiy ahamiyatga ega fazilatlar, qobiliyatlar hamda shaxsiy munosabatlarni aks ettiruvchi psixologik bilim va ko'nikmalar majmuyi hisoblanadi. P. Vaylning ta'rifiga ko'ra, professional psixologik kompetensiya shaxsning yaxlit tuzilmasida kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan nazariy bilimlar va amaliy tayyorgarlikning birligidir. Shu bilan

birga u professionallik darajasining muhim ko'rsatkichi sifatida namoyon bo'ladi. Kompetentlik psixologiyasida bu tushuncha turlicha talqin etilgan bo'lib, olimlar uni quyidagi jihatlar orqali izohlashadi.

L. Urvansev va **N. V. Yakovleva** fikricha, kompetentlik shaxsga qobiliyatlari va maqomi doirasida jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkonini beradigan ijtimoiy va individual shakldagi o'rganish salohiyati darajasidir. **S. Smirnov** kompetentlikni muammoli vaziyatlarni muvaffaqiyatli hal etish darajasi sifatida talqin etadi. **D. Prayner** kompetentlikni atrofdagi dunyoni to'g'ri anglash o'lchovi va u bilan o'zaro munosabatlarning adekvatlik darajasi sifatida ko'radi.

Psixologik kompetensiya shaxsning etuklik darajasini, kasbiy professionalligini va "inson – dunyo" o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning samaradorligini belgilovchi muhim psixologik sifatlar majmuasidir[1]. Adliya organlari va muassasalari xodimlarining psixologik kompetensiyasi, xodimning o'z his-tuyg'ularini boshqara olishi, muloqot jarayonida samarali munosabat o'rnatish, turli stress holatlarida, psixologik barqarorlikni saqlagan holda, to'g'ri qaror qabul qila olishi kabi sifatlarini o'z ichiga olib, adliya organlari xodimlarining xizmat samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Psixologik kompetensiya - bu shaxsning ijtimoiy va kasbiy faoliyat jarayonida samarali muloqot qilish, o'z hissiyotlarini nazorat qilish, boshqalarning psixologik holatini tushunish hamda turli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatini ifodalovchi kompleks xususiyatdir. Psixologik kompetentlik shaxsning integrativ sifati bo'lib, psixik jarayonlarni samarali tushunishni ta'minlovchi kognitiv, emotsional, xulq-atvor va refleksiv komponentlar, aynan shaxsning o'z ichki muammolarini hal qilishga psixologik tayyorgarlik darajasi oxir-oqibatda uning refleksiv salohiyatining rivojlanish darajasiga yoki ichki o'sishning real muammolariga nisbatan o'zining tashqi yo'naltirilgan rol munosabatlaridan yuqoriga ko'tarilish qobiliyatiga bog'liq[2].

emotsional o'zaro ta'sir, psixologik bilimlarni amalda qo'llash va o'z-o'zini refleksiya qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Odatda psixologik kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo'ladi:

Kommunikativ kompetensiya – muloqotni samarali tashkil etish va odamlar bilan to'g'ri munosabat o'rnatish qobiliyati;

Emotsional barqarorlik – stress va murakkab vaziyatlarda o'zini nazorat qila olish;

Empatiya – boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va ularga nisbatan sezgirlik;

Refleksiya – shaxsiy faoliyatni tahlil qilish va o'z ustida ishlash qobiliyati[3].

Adliya organlari xodimlarining faoliyatida mazkur komponentlar alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular xizmat jarayonida yuzaga keladigan turli ijtimoiy va huquqiy vaziyatlarni samarali hal etishga yordam beradi.

Adliya organlari va muassasalari xodimlarining psixologik kompetensiyasini rivojlantirish usullarini ko'rib chiqishda, psixologik kompetensiyaning mazmun mohiyati bilan bir qatorda, psixologik kompetentlik tuzilmasining umumiy sxemasini birma bir ko'rib chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Psixologik kompetentlik tuzilmasining umumiy sxemasi.

Psixologik kompetentlik o'zaro bog'liq to'rtta tarkibiy qismni o'z ichiga oladi: Kognitiv - psixologik bilimlar tizimi. Emotsional - hissiyotlarni tushunish va tartibga solish. Xulq-atvor (faoliyatga oid) - bilimlarni amalda qo'llash. Refleksiv - o'z-o'zini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyati. Adliya organlari va muassasalari xodimlarining psixologik kompetensiyasini rivojlantirishda, psixologik kompetentlik shaxsning integrativ sifati bo'lgani va psixik jarayonlarni samarali tushunishni ta'minlovchi kognitiv, emotsional, xulq-atvor va refleksiv komponentlar, emotsional o'zaro ta'sir, psixologik bilimlarni amalda qo'llash va o'z-o'zini refleksiya qilish qobiliyatidan tarkib topgani uchun, psixologik kompetentlikning har bir komponentini alohida o'rganishlari lozim. kognitiv komponentini o'rganishlari muhim[4].

Psixologik kompetentlikning kognitiv komponenti - bu shaxsga psixik jarayonlarni, insonlarning xulq-atvorini, xatti-harakatlarini tushunishga va psixologik bilimlarni kasbiy va shaxslararo faoliyatda samarali qo'llashni ta'minlaydigan psixologik bilimlar, tasavvurlar va intellektual ko'nikmalar tizimidir.

Kognitiv komponentning mohiyati:

1. Kognitiv komponent shaxsning kognitiv sohasi bilan bog'liq. U inson ruhiyati, xulq-atvor qonuniyatlari, shaxslararo munosabatlar, psixologik muammolarni hal etish yo'llari haqidagi bilimlarni o'z ichiga oladi. Ushbu komponentning asosiy vazifasi psixologik hodisalarni tushunish va tahlil qilishdir. Kognitiv komponent insonning psixologiya sohasidagi bilimlari va psixologik qonuniyatlarni tushunishi bilan bog'liq[5].

2. Kognitiv komponentning asosiy elementlari. Ilmiy adabiyotlarda odatda quyidagi elementlar ajratib ko'rsatiladi: Psixologik bilimlar; psixik jarayonlar (idrok, xotira, tafakkur, his-tuyg'ular) haqidagi bilimlar; shaxs va uning rivojlanishi to'g'risidagi bilimlar; shaxslararo munosabatlar haqidagi bilimlar. Inson xulq-atvorini tushunish, xatti-harakatlarning sabablarini tushuntira olish; psixologik vaziyatlarni tahlil qilish. Psixologik fikrlash, odamlarning xatti-harakatlarini tahlil qilish va talqin qilish qobiliyati; psixologik nazariyalarni amaliyotda qo'llay olish. Psixologik usullardan xabardorlik, diagnostika usullarini bilish; psixologik yordam usullarini tushunish. Kognitiv komponent odamlarning xatti-harakatlarini tushunish va psixologik vaziyatlarni tahlil qilishni ta'minlaydi.

3. Kognitiv komponent funksiyalari. Kognitiv komponent bir vaqtning o'zida bir nechta funksiyalarni bajaradi.

- Kognitiv - psixologik bilimlarni olish va tizimlashtirish;
- Tahliliy - psixologik vaziyatlarni tahlil qilish;
- Prognostik - odamlar xulq-atvorini prognoz qilish;
- Amaliy - bilimlarni kasbiy faoliyatda qo'llash.

4. Kognitiv komponentning ahamiyati. Kognitiv komponent psixologik kompetentlikning asosi hisoblanadi, chunki: inson psixologiyasi tushunchasini shakllantiradi, muloqot vaziyatlarini to'g'ri baholashga yordam beradi va kasbiy faoliyatda asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Psixologik kompetentlikning keyingi komponenti, bu emotsional komponent bo'lib u ham muhim ahamiyatga ega. Psixologik kompetentlikning emotsional komponenti shaxsning integrativ sifati, hissiy qobiliyatlari majmui bo'lib, psixik jarayonlarni samarali tushunishni ta'minlovchi kognitiv, emotsional (shaxsning o'z his-tuyg'ularini tushunish, tartibga solish va etarli darajada ifodalash), xulq-atvor va refleksiv komponentlar, o'z-o'zini refleksiya qilish, emotsional o'zaro ta'sir, o'z his-tuyg'ularini anglash, tushunish va tartibga solish, shuningdek, empatiya(boshqa odamlarning hissiy holatlarini anglash va ular bilan samarali muloqot qilish) va boshqa odamlar bilan samarali hissiy o'zaro ta'sir qilish, psixologik bilimlarni amalda qo'llash qobiliyatini o'z ichiga oladi[6].

Adliya organlari va muassasalari xodimlarining psixologik kompetensiyalarini rivojlantirishda, albatta kasbiy faoliyatlarining stressogen omilda, frustratlar va psixologik talablarning oshishi sharoitida amalga oshirilishi sababli stressga chidamlilik, stressda koping strategiyalarni amaliy qo'llay bilish ko'nikmalari ham rivojlangan bo'lishi zarur. Xodimning stressga chidamliligi bu tashqi ogohlantirish va bosimlarga moslasha olishi, ularni tahlil qilishi va refleksiya qilish qobiliyatidir. Stressga chidamli shaxs har qanday vaziyatda muvozanatni saqlaydi, hotirjam, psixologik barqaror bo'ladi[7].

Koping – stressni engishga yordam beradigan ongli psixologik usullar majmuyi. Koping strategiyalar insonning shaxsiy xususiyatlariga, tajribasiga va real vaziyatga bog'liq bo'lib, har kimda turlicha shakllanadi. Shu bois, bir xil hodisa hayotning turli davrlarida inson uchun turlicha darajada ta'sir qilishi mumkin[8].

Emotsional komponentning mohiyati. Emotsional komponent shaxsning emotsional sohasi bilan bog'liq. U shaxs emotsional madaniyatining rivojlanish darajasini, uning empatiya, o'zini o'zi boshqarish va atrofdagilar bilan emotsional o'zaro ta'sirga kirishish qobiliyatini aks ettiradi. Quyidagi tarkibiy qism xodimga murakkab psixologik vaziyat va holatlarda psixologik barqarorlikni saqlashga, har qanday muammoli, zo'rqiqtiruvchi vaziyat va holatlarga konstruktiv yechim topishga psixologik tayyorgarlik hissini beradi[9].

- o'z his-tuyg'ularini nazorat qilish, boshqarish;
- emotsional vaziyatlarga to'g'ri munosabat bildirish, kerak bo'lganda , muammoli vaziyatni kognitiv qayta baholay olish;

- samarali muloqotni saqlab qolish (suhbatdoshni psixologik plastik holatga keltira olish).

Emotsional komponentning asosiy elementlari. Hissiy komponentning tuzilishiga odatda quyidagilar kiradi: Hissiy onglilik, o'z his-tuyg'ularini tushunish; hissiy reaksiyalarning sabablarini anglash qobiliyati. Emotsional o'z-o'zini boshqarish; o'z his-tuyg'ularini boshqara olish; impulsiv reaksiyalarni nazorat qilish; hamdardlik, boshqa odamlarning his-tuyg'ularini tushunish qobiliyati; hamdardlik qila bilish. Hissiy barqarorlik - hissiy muvozanatni saqlash, stress va qiyin vaziyatlarni yengish qobiliyati[10].

Hissiy komponent bir nechta muhim funksiyalarni bajaradi:

- regulativ funksiya - emotsional reaksiyalarni boshqarish;
- kommunikativ funksiya - samarali muloqotni ta'minlash;
- moslashuv funksiyasi - turli ijtimoiy vaziyatlarga moslashishga yordam berish;
- motivatsion funksiya - faoliyatga bo'lgan ichki faollik va qiziqishni qo'llab-quvvatlash.

Emotsional komponentning ahamiyati.

Emotsional komponent psixologik kompetentlikda muhim rol o'ynaydi, chunki u:

- shaxslararo munosabatlarning uyg'un bo'lishiga ko'maklashadi;
- boshqa odamlarning hissiy holatini tushunishga yordam beradi;
- kasbiy faoliyat samaradorligini oshiradi;
- hissiy intellektni rivojlantirishga yordam beradi.

Psixologik kompetentlik tuzilmasining umumiy sxemasi.

Psixologik kompetentlik o'zaro bog'liq to'rtta tarkibiy qismni o'z ichiga oladi:

Kognitiv — psixologik bilimlar tizimi.

Emotsional — hissiyotlarni tushunish va tartibga solish.

Xulq-atvor (faoliyatga oid) — bilimlarni amalda qo'llash.

Refleksiv — o'z-o'zini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyati.

Xulq-atvor (faoliyat) komponenti. Xulq-atvor komponenti psixologik bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyati bilan bog'liq. Komponent tarkibi: kommunikativ ko'nikmalar; nizoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati; samarali hamkorlik qilish ko'nikmalari; psixologik metodlarni faoliyatda qo'llash. Ushbu komponent psixologik bilimlardan amaliyotda foydalanish darajasini ko'rsatadi.

Refleksiv komponent. Refleksiv komponent shaxsning o'z xatti-harakatlari, fikrlari va xulq-atvorini tahlil qilish qobiliyatini aks ettiradi. Komponent tarkibi: o'z-o'zini anglash; o'zini o'zi baholash; o'z faoliyatini tahlil qilish; kasbiy rivojlanish qobiliyati. Bu komponent shaxsning o'z-o'zini takomillashtirishi va rivojlanishini ta'minlaydi.

Adliya organlari xodimlarining psixologik kompetensiyasini rivojlantirish omillari.

Psixologik kompetensiyani rivojlantirish bir qator omillarga bog'liq bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Malaka oshirish va treninglar – psixologik tayyorgarlikni oshirishga qaratilgan maxsus o'quv dasturlari.
2. Psixologik xizmatlar – tashkilotlarda psixolog maslahatlari va diagnostika ishlarini tashkil etish.
3. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim – xodimlarning real vaziyatlarda psixologik ko'nikmalarini rivojlantirish.

4. Shaxsiy rivojlanishga e'tibor – o'z-o'zini boshqarish, stressni boshqarish va liderlik qobiliyatlarini shakllantirish. Bu omillar adliya organlari xodimlarining kasbiy faoliyatida yuzaga keladigan murakkab vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish va samarali ishlash imkoniyatini oshiradi.

Professional faoliyat samaradorligini oshirishda psixologik kompetensiyaning ahamiyati.

Adliya organlari xodimlarining psixologik kompetensiyasi yuqori bo'lsa, quyidagi natijalarga erishish mumkin:

- aholi bilan muloqot madaniyati va ishonch darajasi oshadi;
- xizmat jarayonida stress holatlari kamayadi;
- qaror qabul qilish jarayoni tez va samarali bo'ladi;
- jamoada sog'lom psixologik muhit shakllanadi;
- xizmat samaradorligi va ish unumdorligi ortadi.

Adliya xodimining kasbiy kompetensiyalarida muomala madaniyatining ahamiyati.

Psixologik tadqiqotlar ko'rsatishicha, yuqori darajadagi kommunikativ kompetensiyaga ega mutaxassislar aholi bilan tezroq ishonchli munosabat o'rnatadi. Adliya xodimida quyidagi kompetensiyalar shakllangan bo'lishi lozim: fuqarolarni diqqat bilan tinglash, huquqiy ma'lumotni sodda va tushunarli bayon qilish, salbiy emotsiyalarni nazorat qilish, murojaatchilarga nisbatan hurmat va xolis munosabatda bo'lish, mojaroli vaziyatlarni konstruktiv hal qilish, xizmat etikasi va deontologiya talablariga amal qilish.

Muomala madaniyatining psixologik mohiyati. Psixologiya nuqtai nazaridan muomala madaniyati shaxsning muloqot jarayonida axborot almashish, emotsional munosabatni namoyon etish va o'zaro ta'sirni samarali tashkil qilish qobiliyatini anglatadi. U quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: kommunikativ kompetensiya, emotsional intellekt, adaptiv intellekt, empatiya, verbal, neverbal va paraverbal muloqot ko'nikmalari, konfliktologik kompetentlik, stressni boshqarish qobiliyati. Ushbu omillar adliya xodimining kasbiy vazifalarini adolatli, xolis va samarali bajarishida muhim psixologik asos hisoblanadi. Bu kompetensiyalar xizmat sifati, tashkilot nufuzi va jamoatchilik ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Psixologik kompetentlik va emotsional intellekt. Emotsional intellekt - bu o'zining va boshqalarning his-tuyg'ularini kuzatish, ularni farqlash va bu ma'lumotlardan fikrlash va harakatlarni boshqarish uchun foydalanish qobiliyatidir. Bu shaxsning o'zgaruvchan sharoitlarga yaxshiroq moslashishiga yordam beradigan va kelajakda insonning farovonligi va muvaffaqiyatini belgilaydigan ajralmas integratsiyalik manba resurs. Emotsional intellekt shaxslararo munosabatlardagi muvaffaqiyatlarning asosidir, bu shaxsning o'z his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyati ongni, tashabbuskorlikni, faollikni, moslashuvchanlikni va o'z qobiliyatiga bo'lgan ishonchni oshiradi. Emotsional intellekt darajasi yuqori bo'lgan odam qiyin vaziyatlarda samarali harakat qiladi, stressga bardosh bera olib, bunday holatlarda xotirjam, diqqatli bo'lib qolaveradi. Emotsional intellekt o'zining va boshqa odamlarning his-tuyg'ularini, niyatlarini, motivatsiyasini, istaklarini his qilish, tanish va uni boshqarish qobiliyatidir. Ushbu mahorat shaxsga amaliy muammolarni hal qilishga va hayotda va ishda o'z maqsadlariga erishishga yordam beradi.

Zamonaviy psixologiyada emotsional intellekt kasbiy samaradorlikning muhim ko'rsatkichlaridan biri sifatida baholanadi. Adliya xodimi o'z hissiyotlarini boshqara olishi, murojaatchilarning emotsional holatini anglashi va ularga mos munosabat bildirishi zarur.

Emotsional intellektning asosiy komponentlari:

- o'z hissiyotlarini anglash,
- hissiyotlarni boshqarish,
- ichki motivatsiya,
- empatiya,
- ijtimoiy ko'nikmalar.

Mazkur sifatlar muloqotda ishonch muhitini yaratib, kasbiy qarorlarning xolisligini ta'minlaydi.

Muomala madaniyatini rivojlantirishning psixologik mexanizmlari. Adliya xodimlarida muomala madaniyatini rivojlantirish quyidagi psixologik usullar orqali amalga oshirilishi mumkin:

1. Kommunikativ treninglar tashkil etish.
2. Emotsional intellektni rivojlantiruvchi mashg'ulotlar o'tkazish.
3. Konfliktologiya bo'yicha amaliy keyslar bilan ishlash.
4. Rolli o'yinlar va simulyatsion mashqlardan foydalanish.
5. Psixologik diagnostika va muntazam monitoring o'tkazish.
6. Stress-menejment texnologiyalarini joriy etish.
7. Kasbiy refleksiya va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Bu chora-tadbirlar xodimlarning kasbiy barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va xizmat madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ham adliya tizimida psixologik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlarni joriy etish muhim hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, adliya organlari va muassasalari xodimlarining psixologik kompetensiyasini rivojlantirish ularning professional faoliyati samaradorligini oshirishning muhim shartlaridan biri.

hisoblanadi. Psixologik kompetensiyani shakllantirish orqali xodimlarning muloqot madaniyati, stressga bardoshliligi, psixologik barqarorlikni saqlash va qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi. Shu bois adliya tizimida psixologik tayyorgarlikni kuchaytirishga qaratilgan ta'lim dasturlari va amaliy treninglarni keng joriy etish maqsadga muvofiqdir. Muomala madaniyati adliya xodimining kasbiy kompetensiyalarini belgilab beruvchi asosiy psixologik omillardan biri hisoblanadi. Yuqori darajadagi kommunikativ madaniyat huquqiy xizmatlar sifatini oshirish, aholi ishonchini mustahkamlash va tashkilotning ijobiy imijini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois adliya xodimlarini tayyorlash va malakasini oshirish jarayonida psixologik kompetentlik, emotsional intellekt hamda kommunikativ ko'nikmalarni tizimli ravishda rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Хайитов.О.Э Психологическая компетентность в контексте профессиональной деятельности (Khaitov.O.E Psychological competence in the context of professional activity).
2. Паригин Б. Д. П. Социальная психология. Методология, тарих ва назария муаммолари. - СПб.: ИГУП (Parigin B. D. P. Social psychology. Methodology, tarikh va nazariya muammolari.)
3. «Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки»: Электронный сборник статей по материалам LX студенческой международной 06 научно-практической конференции. - Новосибирск: Изд. АНС «СибАК». - 2017. - № 12 (60) ("Scientific community of students of the 21st century. Humanities": Electronic collection of articles based on the materials of the LX student international 06 scientific and practical conference. - Novosibirsk: Publishing house. ANS "SibAK". - 2017. - No. 12). (60))
4. Кузнецова М.А. Психология общения: Учебное пособие для СПО. — М.: РГУП, 2019. — 167 с (Kuznetsova M.A. Psychology of communication: Textbook for secondary vocational education. - M.: RGUP, 2019. - 167 p.)
5. Аврамцев В.В. Психология профессионального общения юриста: учебное пособие / В.В. Аврамцев. – Н. Новгород: НИУ РАНХиГС, 2018. – 134 с (Avramtsev V.V. Psychology of professional communication of a lawyer: textbook / V.V. Avramtsev. – N. Novgorod: National Research University RANEPА, 2018. – 134 p.).
6. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции. – СПб.: Питер, 2006. – 126 с (Shcherbatykh Yu.V. Psychology of stress and correction methods. – St. Petersburg: Peter, 2006. – 126 p.)
7. Бохан Т.Г. Стресс и стрессоустойчивость: опыт культурно-исторического исследования. – Томск: Издательство «Иван Федоров», 2021. – 291 с (Bokhan T.G. Stress and stress resistance: experience of cultural and historical research. – Tomsk: Publishing house "Ivan Fedorov", 2021. – 291 p.)
8. Панфилова А. П. П167 Психология общения : учебник для студ. Учреждений сред. проф. образования / А. П. Панфилова. — М. : Издательский центр «Академия», 2013. — 368 с. (Panfilova A. P. P167 Psychology of communication: a textbook for students. Institutions environment. prof. education / A. P. Panfilova. - M.: Publishing center "Academy", 2013. - 368 p.)
9. Селье, Г. Стресс без дистресса / Селье Г. - М.: Книга по Требованию, 2012. - 66 с (Selye, G. Stress without distress / Selye G. - M.: Book on Demand, 2012. - 66 p.)
10. Ergashev P.S. Muloqot psixologiyasi (ma'ruzalar matni). – T., 2003.- 120 b (Ergashev P.S. Psychology of Communication (Lecture Notes). – Tashkent, 2003. – 120 p.).

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ JOURNAL OF LAW RESEARCH

Taqdim etilayotgan maqolalarga qo'yilgan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida qabul qilinadi va Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan bo'lishi shart. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
2. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni va e-mail, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
3. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida kamida 60 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
4. Keyingi qatordan 6-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
5. Keyingi qatordan asosiy matn umimiy so'zi minimal 2000 ta bo'ladi.
6. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim va havolalar asosiy matnda bo'lishi kerak [1, B.25].
7. Maqolada keltirilgan dalillarning to'g'riligi uchun muallif mas'ul, plagiat holati taqiqlanadi.
8. Web of science, Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статья принимается на узбекском, английском и русском языках и должна быть оформлена в Microsoft Word шрифтом Times New Roman, размер 12, межстрочный интервал — 1, поля со всех сторон — 2 см. Абзацный отступ — 1,25 см; выравнивание по ширине и переносы слов должны быть включены автоматически.
2. В первой строке справа указываются фамилия, имя и отчество автора; во второй строке — место работы автора, должность, ученая степень и звание, а также e-mail; в третьей строке по центру страницы крупным и жирным шрифтом — название статьи. Эти сведения должны быть приведены на узбекском, английском и русском языках.
3. Ниже дается аннотация на узбекском, английском и русском языках, содержащая не менее 60 слов на каждом языке.
4. Далее приводятся 6–10 ключевых слов на узбекском, английском и русском языках.
5. Далее основной текст: общий объем текста должен быть не менее 2000 слов.
6. Полный список литературы должен быть приведен после основного текста в алфавитном порядке; ссылки должны присутствовать в основном тексте в формате [1, C.25].
7. Автор несет ответственность за достоверность приведенных в статье доказательств; плагиат запрещен.
8. Рекомендуется цитирование журналов из база данных Web of Science и Scopus.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles are accepted in Uzbek, English and Russian and must be prepared in Microsoft Word using Times New Roman font, size 12, single line spacing, with 2 cm margins on all sides. First-line indent is 1.25 cm; text should be justified and word hyphenation/line breaks set to automatic.
2. In the first line on the right: the author's surname, given name and patronymic; in the second line: the author's affiliation, position, academic degree and title, and e-mail; in the third line centered on the page: the article title in bold and uppercase (or bold). These details must be provided in Uzbek, English and Russian.
3. Next, provide an abstract in Uzbek, English and Russian of at least 60 words in each language.
4. Next, provide 6–10 keywords in Uzbek, English and Russian.
5. Next, the main text: total word count must be at least 2000 words.
6. The full list of references must appear after the main text in alphabetical order, and citations should appear in the main text in the format [1, P.25].
7. The author is responsible for the accuracy of the evidence presented in the article; plagiarism is prohibited.
8. It is advisable to include citations from journals indexed in Web of Science and Scopus.